

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA
„SPUŚCIZNY W ZBIORACH ARCHIWALNYCH, BIBLIOTECZNYCH
I MUZEALNYCH”, KALISZ 22-23 WRZEŚNIA 2022 R.

W dniach 22 i 23 września br. w PBP Książnicy Pedagogicznej im. A. Parczewskiego odbyła się Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Spuścizny w zbiorach archiwalnych, bibliotecznych i muzealnych” zorganizowana przez Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk przy współpracy z PBP Książnicą Pedagogiczną im. A. Parczewskiego w Kaliszu oraz Ośrodkiem Badań Regionalnych Akademii Kaliskiej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego. To naukowe wydarzenie było dedykowane prof. Akademii Kaliskiej dr hab. Krzysztofowi Walczakowi – nauczycielowi akademickiemu, regionaliście, prezesowi Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i członkowi Rady Towarzystw Naukowych Polskiej Akademii Nauk w jubileusz 50-lecia jego pracy naukowej i zawodowej.

Konferencja była jednym z zadań realizowanych w ramach dwuletniego projektu pt. „Biografistyka w perspektywie regionalnej” przez Pracownię Encyklopedii i Słowników Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Projekt uzyskał dofinansowanie w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki „Nauka dla Społeczeństwa” w obszarze „Humanistyka-Społeczeństwo-Tożsamość”.

Celem konferencji było stworzenie przestrzeni dla prezentacji wyników badań naukowych oraz wymiany poglądów przedstawicieli różnych środowisk zajmujących się problematyką spuścizn.

Tematyka ta spotkała się z dużym zainteresowaniem badaczy. W wydarzeniu wzięło udział ponad 70 naukowców, bibliotekarzy, archiwistów, muzealników, genealogów, przedstawicieli uczelni i instytucji naukowych z: Krakowa, Warszawy, Poznania, Wrocławia, Torunia, Łodzi, Zduńskiej Woli, Konina, Leszna, Piotrkowa Trybunalskiego i Kalisza. Program konferencji obejmował 7 sesji, podczas których wygłoszono 35 referatów. Poruszano w nich zagadnienia teoretyczno-prawne, jak i praktyczne związane z różnymi aspektami gromadzenia, przechowywania, opracowywania i popularyzowania spuścizn.

Po przywitaniu zebranych przez dyrektor Książnicy Jolantę Nowosielską oraz inicjatorkę konferencji dr Bogumiłę Celer obrady otworzył wykład inauguracyjny prof. K. Walczaka, wieloletniego dyrektora kaliskiej Książnicy. Po wykładzie jubilat przyjmował gratulacje i życzenia. W sesji wprowadzającej, której moderatorką była dr Agnieszka Fluda-Krokos z Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie jako pierwsza wystąpiła prof. Akademii Kaliskiej dr hab. Ewa Andrysiak z prelekcją „Spuścizna Alfonsa Parczewskiego w zbiorach polskich i obcych”. Przedstawiła rezultaty poszukiwań drukowanej i rękopiśmiennej spuścizny prawnika, związanego zawodowo z Kaliszem, Warszawą i Wilnem, w zasobach archiwalnych, bibliotecznych i muzealnych. Jako drugi wystąpił dr Arkadiusz S. Więch z Instytutu Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego zajął się problemami badawczymi rozproszonej spuścizny po Erazmie Józefie Jerzmanowskim, powstańcu styczniowym, emigrancie, wynalazcy, biznesmanie, amerykańskim milionerze i filantropie. Dr Samanta Kowalska, reprezentująca Akademię Kaliską, przedstawiła referat „Ochrona prawna dziedzictwa piśmienniczego – świadectwa przeszłości, otwarta księga i „żywa” pamięć”. Z kolei dr Alicja Kowalska z Wydziału Historii Zakładu Archiwistyki, Dydaktyki i Historii Historiografii Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego podzieliła się

propozycjami co do podjętego „Wyzwania dla bibliotekarza: jak opracować Informator przydatny Czytelnikowi?”.

W przerwie konferencji nastąpiło otwarcie wystawy „Spuścizna Alfonsa Parczewskiego w zbiorach Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”, której kuratorką była prof. E. Andrysiak oraz kuratorskie oprowadzanie po czasowej wystawie w Książnicy „Dzielectwo Wiłkomirskich: pamiątki, fotografie, wspomnienia” z kuratorką dr B. Celer.

W sesji Kolekcje biblioteczne I, prowadzonej przez prof. E. Andrysiak, uczestnicy wysłuchali pięciu prelekcji. Prof. UAM dr hab. Krzysztof Rottermund zanalizował „Spuściznę Raoula Koczalskiego w Bibliotece Państwowej w Berlinie” jako odkrywca niezbadanych dotychczas obiektów cząstkowej spuścizny mało znanego, wybitnego polskiego pianisty i kompozytora. Następnie dr Agnieszka Fluda-Krokos (Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie) omówiła spuściznę Macieja Bayera (1803-1861) – inżyniera, powstańca listopadowego i bibliofila w zbiorach BN PAU i PAN. Kolejna prelegentka – dr Ewa Rzanna-Szczepaniak z Akademii Muzycznej w Poznaniu scharakteryzowała spuściznę kompozytora Tadeusza Szeligowskiego (1896-1963) w Bibliotece AM jako źródła badań nad sylwetką twórczą tego wszechstronnego kompozytora. Reprezentujący również BN PAU i PAN dr Marcin A. Klemenski zapoznał uczestników konferencji z materiałami do biografii Wawrzyńca Dayczaka, znanego lwowskiego architekta, jego żony Zofii, córki Marii – krakowskiej konserwator zabytków i jej męża Andrzeja Domanasiewicza, wchodzącymi w skład spuścizny rodziny Dayczaków, przekazanych do biblioteki w 2015 r. Wystąpienie Jarosława Stulczewskiego z Towarzystwa Przyjaciół Zduńskiej Woli poświęcone było okolicznościom odkrycia i losom cząstkowej spuścizny wybitnego polskiego dramaturga Jerzego Szaniawskiego (1886-1970), przechowywanej aktualnie w archiwum Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zduńskiej Woli. Sesję zakończyła kustosz Beata Kurek z Uniwersytetu Jagiellońskiego barwną prelekcją „Historia pewnej znajomości na podstawie korespondencji między Józefem Ignacym Kraszewskim a Karolem Estreicherem z lat 1867-1886”, ukazującą związki osobiste, ale też proces tworzenia się warsztatu pracy i dzielenia informacjami naukowymi przez pisarza i bibliografa.

W drugiej części sesji, moderowanej przez prof. Uniwersytetu Wrocławskiego dr hab. Anetę Firlej-Buzon, dr Grzegorz Brodacki, reprezentujący KTPN, przedstawił „Zasoby archiwum Władysława Orkana w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej jako zasadnicze źródło informacji o życiu i dorobku twórczym pisarza” dla takich badaczy, jak m.in.: Stanisław Pigoń, Józef Dużyk, Franciszek Ziejka czy Bolesław Faron. Autor kolejnego wystąpienia – Krzysztof Ziomek z BN PAU i PAN wygłosił referat pt. „Spuścizna ks. Jana Pitonia CM w Bibliotece Jagiellońskiej jako źródło do biografii ks.ks. Jana Pitonia CM, Jana Kominka CM oraz Jacka Mięso-pusta CM”. Następnie Katarzyna Jarzyńska i Renata Rokicka z Uniwersytetu Warszawskiego omówiły spuścizny profesorskie w zbiorach Połączonych Bibliotek WFiS UW, IFiS PAN i PTF, analizując m.in. proveniencje egzemplarzy z księgozbiorów Stanisława Ignacego Witkiewicza, prof. Barbary Skargi, prof. Adama Schaffa oraz prof. Michała Bristigera. Natomiast przechowywaną w tychże zbiorach spuściznę wybitnego filozofa prof. Kazimierza Twardowskiego i (1866-1938) przedstawił inż. Piotr Fałat. Tematem prelekcji Olgi Kowalczyk z Uniwersytetu Wrocławskiego była spuścizna Edwarda Assburego, wieloletniego dyrektora Głównej Biblioteki Komunikacyjnej w Warszawie, w jej zbiorach. Prelekcja dr Bogumiły Celer

(KTPN) poświęcona była analizie korespondencji światowej sławy wiolonczelisty, dyrygenta, kompozytora i pedagoga Kazimierza Wilkomirskiego (1900-1995), związanego m.in. z Kaliszem, jako źródła badań (na przykładzie listów zachowanych w bibliotekach polskich). Zamykając sesję, dr Alicja Szulc z Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu wygłosiła referat zatytułowany „Rodem z Kalisza. Spuścizna Noacha Lasmana (1924-2018) i tworzenie Archiwum Żydów Poznania i Wielkopolski w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu” Prezentując spuściznę poznańskiego Żyda, pisarza i geologa.

Kolejną sesję – Spuścizny muzealne, prowadzoną przez dr hab. Agatę Walczak-Niewiadomską z Uniwersytetu Łódzkiego, rozpoczęła prezentacja dr Rafała Radziwonka z Muzeum Warszawy „Spuścizny biograficzne w zasobie Archiwum Naukowego Muzeum Warszawy” – nabywanie, ewidencjonowanie, opracowanie oraz udostępnianie na portalu e-kolekcje”. Kustosz Anna Tabaka z Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej w wystąpieniu „Utracone – odzyskane. Zbiory dawnego Muzeum Ziemi Kaliskiej w kolekcji MOZK”. przedstawiła wyniki kwerendy muzealnej, tj. analizy pierwszych ksiąg inwentarzowych powojennych, pracy z zabytkami oraz kwerendy prasowej wskazującej, że sercem kaliskiej kolekcji obecnej placówki są zbiory przedwojenne. Szczególnie cenny był udział w konferencji dr Iryny Horban z Muzeum Etnografii i Przemysłu Artystycznego we Lwowie z referatem „Kolekcja barona Konstantego Brunickiego w zbiorach muzeów lwowskich – rozproszona spuścizna”. Badaczka podzieliła się też swoimi osobistymi doświadczeniami z trudnej sytuacji ochrony dziedzictwa kulturowego Ukrainy w czasie wojny. Jako ostatnia w sesji głos zabrała dr Anna Feliks z Muzeum Wnętrz w Otwocku Wielkim omawiając „Pamiętki Heleny i Ignacego Paderewskich z podróży po Ameryce w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie”. Podkreślała różnorodność zespołu pamiątek, złożonego m.in. z dzieł sztuki, nagród muzycznych, dyplomów uznania, licznych zdjęć, ale też kolekcji naczyń wschodnich, srebrnych łyżeczek i egzotycznych pamiątek z podróży został подарowany Muzeum w 1930 roku zapisem testamentowym.

Po ożywionej dyskusji uczestnicy konferencji rozstali się, a wieczorem wielu z nich spotkało się na spacerze ulicami miasta, podczas którego prof. K. Walczak opowiadał o zabytkach Kalisza.

W drugim dniu sesję W kręgu spuścizn archiwalnych prowadzoną przez prof. E. Andrysiak otworzył prof. UAM dr hab. Piotr Gołdyn. Przedstawił on „Materiały do biografii nauczycieli wołyńskich w archiwum obwodowym w Łucku”, opierając się na spuściznie akt osobowych nauczycieli pracujących na Wołyniu w dwudziestolecie międzywojennym. Kolejna prelegentka, Magdalena Juszczak z Wyższej Szkoły Kadr Menedżerskich w Koninie dokonała analizy przechowywanych w Państwowym Archiwum w Bydgoszczy akt osobowych więźniarek z Domu Karnego w Fordonie w dwudziestolecie międzywojennym, omawiając kilka wybranych dokumentów, m.in. Księgę więźniów, Opis osoby więźnia i Dane o sprawowaniu się więźnia. Autor następnego wystąpienia, dr Wojciech Mądry z Instytutu Sławistyki PAN przybliżył „Spuściznę jako bazę źródłową do badań nad biografią i działalnością naukową uczonego na przykładzie spuścizny badacza dziejów wczesnej Słowiańszczyzny prof. Andrzeja Wędzkiego (1927-2017)”. Z kolei dr Elżbieta Olender z Archiwum Państwowego w Lesznie przedstawiła spuścizny w jego zasobie, omawiając ich zawartość, sposób przekazywania i porządkowania oraz znaczenie poszczególnych zbiorów dla historii regionu. Autor piątej prelekcji, Grzegorz Gielec z Uniwersytetu Wrocławskiego (Wydział Filologiczny Instytut Nauk o Informatyce)

i Mediach) zaprezentował „Spuścizny w zasobie Archiwum Państwowego we Wrocławiu”. Przeanalizował polskojęzyczne zespoły archiwalne, m.in.: spuściznę po Bolesławie Iwaszkiewiczu z Wrocławia z lat 1940-1983, kolekcję Ignacego Wernera z Dzierżoniowa z lat 1947-1974, a także materiały archiwalne, przekazane jako spuścizna po hm. por. mgr. Leszku Kalikście Krupskim.

Drugą część sesji, moderowaną przez prof. UAM Piotra Gołdyna, otworzyła dr Magdalena Kwiatkowska z Uniwersytetu Łódzkiego wykładem „Materiały do biografii Stanisława Pomian-Szrednickiego w Archiwum Państwowym w Piotrkowie Trybunalskim”. Podkreśliła, że bogata spuścizna dokumentuje drogę służbową, prace pisarskie i organizacyjne wybitnego prawnika i społecznika S. Pomian-Szrednickiego (1840-1924), jest też wykorzystywana przez Fundację jego imienia utworzoną przez rodzinę prawnika. Z kolei dr Józef Malinowski z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu (Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej) w swym wystąpieniu zajął się „Spuściznami historyków literatury w zbiorach poznańskiego Oddziału Archiwum PAN”. Wyróżnił wśród nich związane z życiem naukowym i literackim Poznania i Wielkopolski spuścizny takich historyków literatury, jak profesorowie: Tadeusz Grabowski (1871-1960), Stanisław Helsztyński (1891-1986), Roman Pollak (1886-1972), Zygmunt Szweykowski (1894-1978), Zofia Trojanowiczowa (1936-2015), Stefan Vrtel-Wierczyński (1886-1963), Michał Witkowski (1927-1996), Jerzy Ziomek (1924-1990). Skupił się na charakterystyce i ocenie wartości naukowej materiałów archiwalnych prof. Romana Pollaka. Następny prelegent, dr Tomasz Matuszak z Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim przedstawił „Archiwum Wandy Grabowskiej jako źródło w badaniach o charakterze biograficznym i regionalnym”. Zaprezentował zarówno postać twórcy zespołu – nauczycielki, działaczki niepodległościowej i społecznej związanej z Piotrkowem, jak i zawartość jej archiwum. Celem kolejnej prelekcji, autorstwa Piotra Pietryga z Wydziału Historii UAM była próba charakterystyki zasobu „Spuścizny archiwalnej ks. Leona Formanowicza (1878-1942) w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie”. Badacz wskazywał, że twórca zespołu był naukowcem-bibliofilem, a także kolekcjonerem exlibrisów, od 1928 r. kanonikiem gremialnym kapituły gnieźnieńskiej, a w niej powierzono mu obowiązki archiwariusza i bibliotekarza. Temat piątego wykładu – dr Elżbiety s. Moniki Albiniak z Wojskowego Biura Historycznego im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego w Warszawie brzmiał „Co pozostało po Oblubienicach Jezusa Chrystusa z pierwszego powstałego we Lwowie polskiego zgromadzenia zakonnego? Spuścizny sióstr zakonnych: Marii Antoniny Mirskiej, Moniki Różańskiej i Jolanty Puchałki w zasobie Archiwum Zgromadzenia Sióstr Opatrzności Bożej w Grodzisku Mazowieckim”.

Ostatnią sesję – Varia biograficzne moderowała prof. Ewa Andrysiak, a jako pierwsza zabrała głos dr Barbara Krawczyk z Biblioteki Jagiellońskiej na temat „Projektu utworzenia czytelnicy dla uczniów liceów krakowskich autorstwa Józefa Muczkowskiego z 1830 roku”. Następnie dr hab. A. Walczak-Niewiadomska z Uniwersytetu Łódzkiego (Wydział Filologiczny, Katedra Informatologii i Bibliologii) zaprezentowała „Gazetę Kaliską” jako źródło informacji osobowej na temat duchowieństwa Kalisza i regionu w latach 1893-1897”, na podstawie analizy zawartości numerów gazety z lat 1893-1900, ze szczególnym uwzględnieniem informacji osobowej i jej kategoryzacji. Mgr Olga Nasińska z Narodowego Archiwum Cyfrowego zobrazowała „Spuściznę fotograficzną Jana Magierskiego w zbiorach NAC”. Przedstawiła elementy biografii lubelskiego chemi-

ka, wykładowcy akademickiego oraz fotografa, Jana Magierskiego, w kontekście jego spuścizny fotograficznej z lat 1957-2007, pasji oraz okoliczności powstania zdjęć. Zamykający konferencję referat „Wątki biograficzne polskiej metody mnemotechnicznej w świetle źródeł zdeponowanych w Bibliotece Kórnickiej oraz zbiorów Biblioteki Książąt Czartoryskich w Krakowie” wygłosił dr Piotr Molenda z KTPN. Przedstawił w nim rolę Antoniego Jaźwińskiego w opracowaniu i propagowaniu głośnej w XIX w. polskiej metody mnemotechnicznej, wskazując na rolę towarzystw i instytucji, których zadaniem była promocja metody, także na zachodzie Europy.

Po krótkiej dyskusji dr B. Celer, zamykając obrady, podziękowała obecnym za przybycie i jednocześnie zaprosiła do wzięcia udziału w kolejnej konferencji biograficznej KTPN w 2023 roku, przypominając, że materiały obu konferencji zostaną opublikowane przez organizatorów.

Honorowym patronatem i wsparciem objęli konferencję: Prezydent Miasta Kalisza Krystian Kinastowski, Marszałek Województwa Wielkopolskiego Marek Woźniak, Jego Magnificencja Rektor Akademii Kaliskiej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego prof. dr hab. n. med. Andrzej Wojtyła oraz Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Henryka Karolewska